

EIROPAS SAVIENĪBA UN PASAULES TIRDZNICĪBAS ORGANIZĀCIJA

Pasaules Tirdzniecības organizācija (PTO) strādā, lai nodrošinātu uz noteikumiem balstītu starptautisku tirdzniecības sistēmu. Neraugoties uz strupceļu tirdzniecības sarunās, tiek pētīti veidi, kā modernizēt PTO noteikumus un risināt jaunus vispārējus problēmjautājumus. Tirdzniecības atvieglošanas nolīguma stāšanās spēkā 2017. gada februārī nozīmēja jaunas izmaiņas PTO tirdzniecības noteikumos. Saskaņā ar Lisabonas līgumu Parlaments pieņem tiesību aktus kopā ar Padomi un veic svarīgus kontroles pienākumus attiecībā uz starptautiskās tirdzniecības politiku.

Divdesmitā gadsimta pirmajās desmitgadēs tirdzniecības jautājumu dēļ valstis iesaistījās aizvien sarežģītākās attiecībās, kas radīja vajadzību pēc platformas tirdzniecības attiecību sekmēšanai un reglamentēšanai. Rezultātā 1947. gadā tika noslēgta Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību (*GATT*), ar kuru ne vien nodrošināja apaļā galdu diskusiju forumu, radot daudzpusēju pieeju tirdzniecībai, bet arī izveidoja starptautiski atzītu tirdzniecības noteikumu sistēmu. *GATT* pamatideja bija radīt vienlīdzīgus konkurences noteikumus visiem dalībniekiem, “ievērojami samazinot tarifus un citus šķēršļus tirdzniecībai un novēršot diskrimināciju starptautiskajā tirdzniecībā”^[1].

Starptautiskajai tirdzniecībai attīstoties, proti, pakalpojumiem un idejām papildinot tirdzniecību ar materiālām precēm, *GATT* tika pārveidota un institucionalizēta kā Pasaules Tirdzniecības organizācija (PTO). PTO izveidoja 1995. gadā Urugvajas sarunu kārtas rezultātā, un tā apvienoja agrākus tirdzniecības nolīgumus, piemēram, pašu *GATT*, Nolīgumu par lauksaimniecību un Nolīgumu par tekstilizstrādājumiem un apģērbu, kā arī papildu vispārējus nolīgumus. Nozīmīgākie jaunie nolīgumi bija Vispārējā vienošanās par pakalpojumu tirdzniecību (*GATS*) un Līgums par intelektuālā īpašuma tiesību komercaspektiem (*TRIPS*). 2017. gada februārī spēkā stājās tirdzniecības atvieglošanas nolīgums – pirmais pabeigtais daudzpusējais nolīgums kopš PTO izveides. Turklāt tiek pētītas iespējas panākt jaunas norises PTO, cita starpā, iespējams, iekļaujot jaunus jautājumus PTO sarunu programmā, lai ņemtu vērā nesenās norises starptautiskajā tirdzniecībā.

Statistika rāda skaidru saikni starp brīvu un taisnīgu tirdzniecību un ekonomikas izaugsmi. PTO izveide bija būtisks solis virzībā uz visaptverošāku un līdz ar to dinamiskāku starptautisku tirdzniecības sistēmu. PTO strādā, lai veicinātu brīvo tirdzniecību, proti, nodrošinot, ka valstis turpmākajās tirdzniecības sarunās turpina dinamiski novērst šķēršļus tirdzniecībai. Patlaban divas trešdaļas PTO dalībvalstu ir jaunattīstības valstis, un tas tautsaimniecībām, kas atrodas pārejas stāvoklī, un vismazāk attīstītajām valstīm dod iespēju izmantot atvērtu tirdzniecību, lai pastiprinātu savus attīstības centienus.

[1]*GATT* vienošanās (1947), ievaddaļa.

TIRDZNICĪBAS STRĪDU IZŠKIRŠANAS MEHĀNISMS

Viens no vissvarīgākajiem PTO sasniegumiem ir tas, ka tikusi nostiprināta tās Strīdu izšķiršanas padome, kas ir pilnvarota izšķirt strīdus tirdzniecības jomā un nodrošināt lēmumu izpildi. Šis strīdu izšķiršanas mehānisms balstās uz iepriekš pieņemtiem noteikumiem, kas ļauj PTO dalībvalstīm, neraugoties uz to politisko vai ekonomisko ietekmīgumu, iesniegt sūdzības par iespējamiem PTO noteikumu pārkāpumiem un pieprasīt kompensācijas. Pateicoties šim mehānismam, tiek mazāk izmantoti vienpusējas aizsardzības mehānismi, pie kuriem valstis ķērās agrāk un kuri bieži izraisīja to mērķa valstu pretreakciju un reizēm pat tirdzniecības karus.

Līdz šim PTO strīdu izšķiršanas sistēma ir nodrošinājusi, ka spēcīgākās dalībvalstis nedominē pār vājākajām, un ir sniegusi skaidrus noteikumus par pretpasākumiem. Tomēr pastāv draudi, ka šī sistēma varētu tikt paralizēta, jo ir beidzies vairāku Apelācijas institūcijas locekļu pilnvaru termiņš, bet vakantās vietas nav aizpildītas.

Kopš PTO izveides ES ir bijusi viena no aktīvākajām tās strīdu izšķiršanas sistēmas lietotājām. Savienība ir bijusi iesaistīta 184 strīdu izšķiršanas lietās, 99 lietās kā prasītāja un 85 – kā atbildētāja^[2]. 176 citās lietās ES ir pieprasījusi “trešās puses” statusu, kas ļauj PTO locekļiem uzraudzīt strīdus, kuros iesaistītas citas puses. ES, kuru pārstāv Eiropas Komisija, ir arī bieži tiekusies uzlabot un precizēt PTO nolīgumus, pieprasot tās komisijām un Apelācijas institūcijai sniegt nolēmumus.

Eiropas Parlaments cieši uzrauga to strīdu virzību, kuros ir iesaistīta ES. Parlamenta Starptautiskās tirdzniecības komiteja ziņojumos, atklātās uzklaušanās un ar mutiskiem jautājumiem Komisijai un Padomei pauž savus uzskatus par tirdzniecības strīdiem. Tā noticis, piemēram, saistībā ar ES un ASV strīdu *Airbus* un *Boeing* lietā.

DOHAS SARUNU KĀRTA UN TURPMĀKIE PASĀKUMI

Kopš 2001. gada PTO dalībvalstis ir bijušas iesaistītas plašā daudzpusēju tirdzniecības sarunu kārtā, kas pazīstama kā Dohas sarunu kārtā jeb Dohas Attīstības programma (DAP). Šīs devītās pasaules mēroga tirdzniecības sarunu kārtas galvenais mērķis ir lielāko nozīmi pasaules tirdzniecības sistēmā piešķirt attīstībai. Dohas sarunās lielāku lomu cenšas piešķirt jaunattīstības valstīm, jo šīs grupas nozīmība pasaules tirdzniecības sistēmā pēdējās desmitgades laikā ir ārkārtīgi pieaugusi. Mērķis ir stiprināt jaunattīstības valstu spēju gūt labumu no starptautiskās tirdzniecības un palīdzēt tām apkarot nabadzību.

DAP pamatā jau no paša sākuma bija vienota pasākuma princips^[3], un tā joprojām nav noslēgta. Līdzīgi kā iepriekšējās sarunu kārtās, tajā cenšas vēl vairāk liberalizēt tirdzniecību. Sarunu dalībniekiem ir arī jāpārskata tirdzniecības noteikumi un tie jāpielāgo pasaules tirdzniecības sistēmai, kas nepārtraukti attīstās.

DAP pamatā ir trīs pīlāri:

1. piekļuve lauksaimniecības produktu tirgum (tostarp tarifū un subsīdijas), rūpniecības preču tirgum (uz to atsaucas arī kā uz piekļuvi ar lauksaimniecību nesaistītu produktu tirgum jeb *NAMA*) un pakalpojumu tirgum;
2. noteikumi, piemēram, par tirdzniecības veicināšanu un antidempingu, un

---

[2]Dati atbilst situācijai 2018. gada 19. septembrī:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

[3]Vienota pasākuma princips būtībā nozīmē – pirms vienošanās nav panākta visos jautājumos, tā nav panākta nevienā jautājumā.

3. attīstība.

Tomēr sarunas par būtiskajiem jautājumiem ir apstājušās, galvenokārt saistībā ar piekļuvi tirgum. Nozīmīgākās atšķirības ir starp lielāko jaunietekmes valstu un rūpnieciski attīstīto valstu vai valstu bloku nostājām attiecībā uz to, kā būtu jāpārveido starptautiskā tirdzniecības sistēma.

ES atbalstīja plašas un vērienīgas sarunu kārtas uzsākšanu. Savienība uzskatīja to par labāko veidu, kā nodrošināt ekonomikas izaugsmi un sasniegumus attīstības jomā visiem dalībniekiem un ievērot nepieciešamos kompromisus. Tomēr, neraugoties uz vairāku dalībnieku (jo īpaši ES) vērā ņemamajiem centieniem, visu sarunu sekmīga noslēgšana nešķiet iespējama.

Lai pārvarētu Dohas sarunu strupceļu un nepieļautu protekcionismu, PTO dalībvalstis ir vērsušās galveno uzmanību uz rezultātu sasniegšanu mazāk strīdīgās jomās, kas varētu ievērojami sekmēt attīstības mērķu sasniegšanu. 2013. gada decembrī tika panākta vienošanās par pirmo daudzpusējo juridisko instrumentu kopš PTO izveides pirms divdesmit gadiem, proti, tirdzniecības atvieglošanas nolīgumu. Divus gadus vēlāk – 2015. gada decembrī – tika gūti turpmāki jūtami panākumi, vienojoties par nolīgumu attiecībā uz noteikumiem, ar ko ierobežo tirdzniecību kropļojošu atbalstu lauksaimniecības produktu eksportam. Šī joma īpaši interesē vismazāk attīstītās valstis.

Lai gan šīs pozitīvās izmaiņas ir mazāk vērienīgas nekā Dohas sarunu kārtas sākotnējā programma, tās – jo īpaši tirdzniecības atvieglošanas nolīguma stāšanās spēkā 2017. gada februārī – apstiprina PTO dalībvalstu apņemšanos sekmēt daudzpusēju tirdzniecības sistēmu. Tās dod pamatu PTO aktualizēšanai un jaunu globālās tirdzniecības problēmjaudājumu risināšanai, kā arī palīdz stiprināt uz noteikumiem balstītu daudzpusēju tirdzniecības sistēmu. Eiropas Parlaments ir cieši sekojis šīm sarunām. Tas ir pieņēmis vairākus ziņojumus, kuros novērtēts stāvoklis sarunās.

PTO veltītā parlamentārā konference, kuru kopīgi rīko Eiropas Parlaments un Parlamentu savienība, regulāri sniedz konstruktīvas dalības iespēju (plašāku informāciju par šo konferenci sk. turpmāk). Parlaments vairākkārt ir aicinājis atsākt sarunas, uzsverot Dohas sarunu kārtas nozīmi pasaules tirdzniecības un ekonomikas attīstībā.

Parlaments ir arī bijis cieši iesaistīts sarunās par mazāk vērienīgiem nolīgumiem. Tas nosūtīja delegāciju uz Nairobi un Buenosairesu attiecīgi 2015. gada decembrī un 2017. gada decembrī, lai apmeklētu PTO ministru sanāksmes. Parlaments turpina sekot līdzi norisēm PTO, jo īpaši gaidot PTO ministru sanākumi, kas 2020. gadā notiks Astanā.

ES UN PTO

Līdz šim ES ir būtiski ietekmējusi starptautiskās tirdzniecības sistēmas attīstību pēc Otrā pasaules kara. Patlaban ES pēta iespējas, kā varētu modernizēt PTO^[4].

Tāpat kā *GATT* (un vēlāk PTO), pati ES sākotnēji tika iecerēta, lai novērstu muitas šķēršļus un sekmētu tirdzniecību tās dalībvalstu starpā. ES vienoto tirgu daļēji iedvesmoja *GATT* principi un prakse. Savienība vienmēr ir bijusi starp galvenajiem efektīvas un tiesiskumā balstītas starptautiskās tirdzniecības atbalstītājiem. Šāda sistēma palīdz nodrošināt, ka ES uzņēmumiem ir taisnīga piekļuve tirgum ārvalstīs, un tādējādi atbalsta gan iekšzemes, gan trešo valstu – jo īpaši mazāk attīstīto valstu – ekonomikas izaugsmi.

ES kopējā tirdzniecības politika ir viena no jomām, kurās Savienībai ir pilnīga un ekskluzīva kompetence. Citiem vārdiem sakot, ES darbojas PTO kā viena dalībniiece, un to pārstāv Komisija, nevis dalībvalstis. Komisija risina sarunas par tirdzniecības nolīgumiem un aizstāv ES

---

[4]Paziņojums presei par [Eiropas Komisijas visaptverošo pieeju PTO modernizācijai](#).

intereses PTO Strīdu izšķiršanas padomē visu 28 dalībvalstu vārdā. Komisija regulāri apspriežas ar Padomi un Eiropas Parlamentu par daudzpusējo diskusiju saturu un tām domāto stratēģiju un sniedz tiem attiecīgus ziņojumus. Saskaņā ar Lisabonas līgumu Padome un Parlaments ir līdztiesīgi likumdevēji ar vienlīdz lielu ietekmi starptautiskās tirdzniecības jautājumos.

Darbojoties PTO, ES arī ir tiekusies veicināt daudzpusēju tirdzniecības sarunu sistēmu nolūkā papildināt un, iespējams, aizstāt divpusējas sarunas. Tomēr strupceļš Dohas sarunu kārtā un tas, ka citi tirdzniecības partneri ir izvēlējušies divpusējus nolīgumus, ir ES piespiedis daļēji pārskatīt tās ilglaicīgo stratēģiju un atgriezties pie reģionāliem un divpusējiem nolīgumiem.

Strupceļi PTO arī norāda uz to, ka starptautiskā tirdzniecības sistēma pēdējo 20 gadu laikā ir krasi mainījusies. Sistēma ir attīstījusies, un tajā svarīga loma ir jauniem dalībniekiem, galvenokārt valstīm, kas atrodas pārejas posmā un jaunattīstības valstīm. Starptautiskās tirdzniecības sistēmas liberalizācija ir nākusi par labu dažām jaunattīstības valstīm, kas pieredzējušas līdz šim nebijušu stabilas ekonomikas izaugsmes posmu. ES labi apzinās šo jauno dinamiku. Tā ir norādījusi, ka jāatsakās no pēdējo gadu laikā izmantotās sarunu pieejas un jāizmēģina novatoriskas pieejas, lai ņemtu vērā to, ka ir pieaugusi regulatīvu jautājumu nozīmība salīdzinājumā ar tarifiem.

PTO VELTĪTĀ PARLAMENTĀRĀ KONFERENCE

PTO veltīto parlamentāro konferenci kopīgi rīko Eiropas Parlaments un Parlaments savienība (*IPU*), un tās mērķis ir starptautiski stiprināt demokrātiju, nodrošinot daudzpusējas sadarbības tirdzniecības jomā parlamentāro dimensiju.

Pirmā oficiālā parlamentu deputātu sanāksme PTO notika 1999. gada decembrī PTO ministru konferencē Sietlā. 2001. gadā Eiropas Parlaments un IPU piekrita apvienot centienus un finansēt parlamentāru sanākumi PTO konferences laikā Dohā. Šī sanāksme lika pamatus tam, kas ir kļuvis par PTO veltīto parlamentāro konferenci.

Konference nodrošina diskusiju vietu, kur parlamentu deputāti no visas pasaules apmainās ar viedokļiem, informāciju un pieredzi starptautiskās tirdzniecības jautājumos. Dalībnieki uzrauga PTO darbības, veicina PTO efektivitāti un taisnīgumu, iestājas par PTO procedūru pārredzamību, strādā, lai uzlabotu valdību, parlamentu un pilsoniskās sabiedrības dialogu, ietekmē diskusiju virzienu PTO un stiprina valstu parlamentu spējas starptautiskās tirdzniecības jautājumos.

PTO veltītā parlamentārā konference tiekas katru gadu, kā arī PTO ministru konferenču laikā. Pēdējā sanāksme notika Buenosairesā 2017. gada 9. un 10. decembrī.

Susana Mendonça

09/2018